

باغ ایرانی و نقش آب در آن

نمونه موردی: باغ دولت آباد یزد

حسام الدین مشرف^{۱*}، فرهاد فتوحی^۲، نرگس زنجانی^۳

^{۱*} دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) پست الکترونیکی: hesam.mshf@gmail.com شماره تماس:

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بین الملل قشم پست الکترونیکی: fotouhi.farhad@yahoo.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بین الملل قشم پست الکترونیکی: zanjani.narges@gmail.com

چکیده:

کشور ایران در اقلیمی خشک واقع شده و بیشتر مساحت آن را سرزمین های بیابانی تشکیل می دهند، کمبود آب و سبزیبگی باعث شده که اهالی این سرزمین احترام و ارزش زیادی برای آب، درخت و سایر گیاهان قایل باشند و آب که عامل زندگی و ایجاد شهرها و روستاها در ایران بوده است ارزش والایی داشته و در فرهنگ ایران نماد پاکی، زندگی، دوری از گناه و ... می باشد همچنین در باور های مذهبی ایرانیان قبل و بعد از اسلام آب نقشی مهم داشته است، تجلی گاه این فرهنگ و علاقه به طبیعت در اعمال و رسوم، هنر و رفتار ایرانیان هویداست به طوری که جشن نوروز که بزرگترین جشن کهن ایرانیان است با آغاز بهار و نو شدن طبیعت شروع می گردد. کمبود آب باعث شده که ایرانیان روش های منحصر به فرد و طرح های بدیعی برای استفاده از آب های زیر زمینی و نمایش آنها در باغ ها ابداع کنند. در پژوهش پیش رو گذری داریم به باغ ایرانی، تاریخچه، باور ها، آب در فرهنگ ایرانیان، حرمت آب و نحوه ی استفاده از آب و به روش های بدست آوردن آب میپردازیم و نگاهی داریم به فرایند های انجام گرفته برای افزایش نمایش آب به عنوان عنصری اصلی در باغ ایرانی و همچنین عناصری مانند حوض و فواره و سپس به عنوان نمونه باغ دولت آباد یزد انتخاب گردیده که نمونه ای از باغ های زیبای ایرانیست که با مشقت و پشتکار فراوان آب را به این باغ رسانده اند و بهشتی را در دل کویر ایران بنیان نهاده اند.

واژه‌های کلیدی: باغ ایرانی، آب، باغ دولت آباد، استفاده از آب، معماری منظر، پایداری

مقدمه:

ایرانیان از دیر باز علاقه‌ی فراوانی به گردش در طبیعت و گذر در میان باغ، درخت و چشمه‌ها داشته‌اند و نمود این وابستگی به طبیعت در معماری نقاشی ادبیات و ... مشهود است. علاوه بر این، به جهت قرارگیری ایران در منطقه‌ای نیمه بیابانی اهالی این سرزمین احترام و قداست ویژه‌ای برای آب این عنصر با ارزش طبیعی قایل بوده‌اند. تجلی گاه این افکار را میتوان در باغ ایرانی به وضوح مشاهده کرد که با چه تلاش و طرح‌های کم نظیری آب را در بسیاری از موارد از دل زمین به وسیله‌ی قنات‌ها بیرون آورده و چگونه آن را به معرض نمایش قرار می‌دادند و ارزش زیادی برای آن قایل بودند به نحوی که بیشترین بهره را از آن ببرند و از هدر دادن آن جلوگیری کنند. همچنین پس از اسلام با توصیفات قرآن، کتاب الهی مسلمانان از بهشت، مسلمانان باغ را نمادی از بهشت الهی می‌دانستند و ارزش باغ‌ها در باور ایرانیان هرگز رو به افول نگذاشت.

۱- باغ ایرانی

سابقه‌ی ایجاد باغ‌های برگ در ایران به پیش از اسلام بر می‌گردد. در اطراف پاسارگاد -مقبره‌ی کوروش بزرگ- باغ بزرگی وجود داشته که هنوز آثاری از آن برجاست و بسیاری معتقدند که باغ‌های بعدی بر اساس همان طرح هندسی که از دوره‌ی هخامنشیان اجرا شده شکل گرفته‌اند. علاوه بر این در اعتقادات ایرانیان چه قبل از اسلام و چه بعد از اسلام ارزش زیادی به باغ و طبیعت داده شده است چنان که در قرآن همواره بهشت را با عباراتی همچون: جنت - فردوس و ... شده است و بهشت را با درختان و سرسبزی و چشمه‌ها توصیف کرده‌اند.

«منابع کهن روایی، شاهان اسطوره‌ای پیشدادی ایران را اولین سازندگان باغ دانسته‌اند. نمونه‌ی فراوانی از این توضیح‌ها را می‌توان در شاهنامه، متن‌های پهلوی، اوستا و متون دینی زرتشتی پس از اسلام مشاهده کرد (حیدرنتاج، ۱۳۸۹، ۱۷).» «معماری باغ ایرانی از اصل درونگرایی که یکی از اصول معماری ایرانی بوده طبیعت کرده است و معمولاً دور تا دور آن با دیوارهای خشتی محصور می‌شده است و محیطی کاملاً متفاوت با محیط بیرون به وجود می‌آمده است و همچنین امکان کاربری بیشتر بر روی قسمت داخلی فراهم می‌آمده است (پیرنیا، ۱۳۸۸، ۲۸۶).»